

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE
POLITICE ȘI SOCIOLOGICE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.:30040.134:340.137(478)(043.3)

ARNĂUT VERONICA

**PROCESUL LEGISLATIV: REGLEMENTARI NAȚIONALE ȘI
ASPECTE DE DREPT COMPARAT**

Specialitatea: 552.01. – Drept constituțional

Autoreferat al tezei de doctor în drept

Chișinău, 2019

Teza a fost elaborată în Centrul Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Conducător științific:

Costachi Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **Arseni Alexandru**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **Guțuleac Victor**, doctor în drept, profesor universitar

Membri ai Consiliului științific specializat D 552.01-28:

1. **Balmuș Victor**, doctor habilitat în drept, profesor cercetător – președinte
2. **Goriuc Silvia**, doctor în drept, conferențiar universitar – secretar științific
3. **Guceac Ion**, academician, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **Smochină Andrei**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
5. **Guștiuc Andrei**, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea tezei va avea loc la 25 aprilie 2019, la ora 12.00, în ședința Consiliului științific specializat D 552.01-28 din cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, bir. 308.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare: <http://www.cnaa.md/>

Autoreferatul a fost expediat la 25 martie 2019.

**Secretar științific
al Consiliului științific specializat:**

Goriuc Silvia,
doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific:

Gheorghe Costachi, doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor:

Arnăuț Veronica

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. În perioada contemporană, legiferarea a devenit un element central și definitoriu al activității statului, iar problema activității de legiferare a statului, la rândul său, s-a conturat ca una dintre cele mai actuale, mai ales, ținând cont de promovarea tot mai insistentă a valorilor statului de drept.

În mod special, în ultimele decenii, actualitatea acestei probleme s-a accentuat pe fonul necesității garantării principiului securității juridice, ceea ce impune cerințe distincte mai ales față de calitatea legilor. Pornind de la faptul că calitatea acestora depinde într-o anumită măsură de calitatea procesului legislativ, este de la sine înțeles, că pentru a avea legi de calitate, este necesară asigurarea calității și eficienței procesului legislativ.

Raportându-ne la situația reală, constatăm că pentru a ține pasul cu reformele care se impun, activitatea de legiferare s-a complicat destul de mult, ceea ce într-o anumită măsură este de natură să reducă eficiența acestuia și, într-un final, să afecteze calitatea legii ca produs al activității sale.

Amploarea activității de legiferare și celeritatea cu care este determinat legislativul să adopte legi în ultima perioadă, de multe ori sunt însoțite de grave abateri de la prevederile legale din domeniu, ceea ce marchează destul de pronunțat principiul legalității atât la nivelul Parlamentului, cât și la nivelul statului în ansamblu.

În context, grave deficiențe de reglementare și abateri pot fi constatate atât la capitolul transparenței decizionale a Parlamentului, cât și în legătură cu exercitarea dreptului la inițiativă legislativă sau, mai grav, în cazul recurgerii abuzive la procedura legislativă specială (în baza angajării răspunderii de către Guvern), momente ce denotă încălcarea unui principiu fundamental al statului de drept, precum este principiul separației puterilor în stat.

Paralel, constatăm că doctrina autohtonă este foarte puțin preocupată de studierea problematicii în cauză, ceea ce explică lipsa unei fundamentări științifice a legiferării.

Actualitatea și importanța cercetării științifice a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova a crescut imens după transformările de esență (mai ales pe segmentul post-parlamentar), fără a fi operate modificările corespunzătoare în textul constituțional, doar în temeiul jurisprudenței recente a CC a Republicii Moldova [23].

Prin urmare, ținând cont de nevoia continuă de perfecționare a procesului legislativ, precum și de cercetarea științifică insuficientă a acestui proces în ansamblul său, considerăm că la moment este iminentă realizarea unui studiu complex, cu caracter monografic a reglementării juridice a procesului legislativ pentru a identifica noi soluții de optimizare și eficientizare a acestuia.

Descrierea situației în domeniu și identificarea problemelor de cercetare. Odată cu evoluția societății a evoluat și activitatea legislativă a statului, care s-a diversificat și specializat. Acest fapt a suscitat un viu interes din partea doctrinarilor, întrucât permanent sunt necesare măsuri de optimizare a legiferării, pentru a se face față condițiilor mereu crescânde ale vieții statale. Un impuls considerabil în acest context l-a generat aspirațiile tot mai accentuate, de edificare a statului de drept, care înaintea noii cerințe față de procesul de creare a legilor, al cărui produs – legea, trebuie să asigure, dincolo de toate, securitatea raporturilor juridice în cadrul statului.

Referindu-ne nemijlocit la interesul doctrinar contemporan manifestat față de

această problemă, este de menționată că acesta poate fi atestat la nivelul mai multor ramuri ale științei juridice, precum: teoria generală a dreptului și statului, dreptul constituțional, dreptul parlamentar și legistica formală/tehnica legislativă, ceea ce conferă un caracter interdisciplinar studiilor din domeniu.

Cele mai generale abordări ale instituției elaborării dreptului/legii se conțin în toate lucrările de teorie generală a dreptului, semnate de cei mai distinși cercetători români: Ceterchi I., Craiovan I., Djuvara M., Dogaru I., Dănișor D.C., Dănișor Gh., Humă I., Popa C., Voicu C., Vonică R.P. etc.; ruși: Алексеев С.С., Пиголкин А.С., Корельский В.М., Перевалов В.Д. etc.; și autohtoni: Avornic Gh.; Baltag D. etc.

Cu mult mai profund, problema legiferării și a organismelor care o realizează este reflectată în publicațiile din domeniul dreptului constituțional. În acest sens, se impun atenției asemenea constituționaliști, precum: Deleanu I., Drăganu T., Ionescu C., Muraru I. și Tănăsescu E.S., Bădescu M., Constantinescu M., Varga A., Авакьян С.А., Баглай М.В., Страшун Б.Л., Guceac I., Arseni A., Ivanov V., Cârnaț T. etc.

O atenție distinctă merită în ordinea dată de idei și știința dreptului parlamentar, în cadrul căreia cu lucrări remarcabile se impun: Popa V., Arseni A., Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G., Constantinescu M., Muraru I., Amzulescu M., Enache M., Oniga T., Valea D.C., Булаков О.Н., Выстропова А.В., Сероус А.В., Игнатов Е.А., Хабриева Т.Я. etc.

Dincolo de cele menționate, subliniem că cele mai aprofundate cercetări în materia legiferării și a procesului legislativ au fost realizate în domeniul *legisticii formale*, care potrivit specialiștilor români, reprezintă o veritabilă ramură de drept formată din norme de tehnică legislativă și norme de procedură legislativă. Din numărul celor care au realizat cercetări în domeniu menționăm: Mrejeru I., Vida I., Grigore M., Поленина С.В., Кокотов А.Н. etc.

Referindu-ne la doctrina autohtonă, constatăm că aceasta este puțin preocupată de problema procesului legislativ. Situația este caracteristică atât materiei legisticii formale, cât și dreptului parlamentar și constituțional. Făcând excepție de autorii care au fost enunțați deja, studii în domeniu au realizat (inclusiv interdisciplinar): Negru B., Cojocar V., Postu I., Buga L., Costachi Gh., Balmuș V., Gagi E., Rusu V., Pînzaru T., Butucea E., Frunză Iu., Albu V., Gabureac A. etc.

Apreciind în ansamblu lucrările publicate de autorii autohtoni citați, constatăm că problematica procesului legislativ practic, până acum, nu a constituit subiect de cercetare monografică. Lucrările publicate la acest capitol abordează destul de sumar și fragmentar aspecte distincte ale procesului legislativ, ceea ce nu permite conturarea unei imagini de ansamblu a acestei instituții de drept constituțional, de altfel, foarte importantă în statul de drept.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei rezidă în efectuarea cercetării științifice aprofundate în vederea fundamentării științifice a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova, identificării particularităților, optimizării, eficientizării și armonizării acestuia la standardele europene și internaționale.

Pentru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**:

- analiza legiferării ca funcție legislativă a statului și reliefarea rolului Parlamentului în cadrul realizării acestora;

- examinarea funcției legislative și a competenței de legiferare a Parlamentului, în vederea trasării distincției dintre ele și identificării limitelor acestora;

- definirea categoriilor de proces legislativ și procedură legislativă pentru reliefarea esenței lor și a particularităților ce le delimitează;
- cercetarea principiilor ce domină materia legiferării, în scopul accentuării rolului lor în asigurarea calității procesului legislativ;
- analiza etapizării procesului legislativ în diferite sisteme de drept, în vederea identificării principalelor etape ale acestuia;
- stabilirea conținutului și a procedurilor pe care le implică etapa pre-parlamentară, parlamentară și post-parlamentară a procesului legislativ.

Metodologia cercetării științifice. În procesul elaborării lucrării au fost analizate, utilizând varii metode de cercetare științifică juridică, atât cadrul normativ, jurisprudențial și doctrinar național, cât și cel din străinătate. În special autorul s-a axat pe metodele: istorică, logică, comparativă, sistemică etc., în vederea selectării materialului științific, sistematizării acestuia, dezvoltării definițiilor și expunerii opiniilor proprii. În conformitate cu scopul lucrării și în vederea cercetării în aspect de drept comparat a dispozițiilor Constituției Republicii Moldova a altor acte normative care reglementează procesul legislativ și la formularea propunerilor de lege ferenda, un rol deosebit a fost acordat metodei comparative.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Originalitatea științifică se datorează cercetărilor științifice complexe consacrate expres reglementării procesului legislativ și generalizării viziunilor doctrinale, argumentării poziției autorului asupra celor mai importante aspecte ale acestei problematice. Noutatea științifică a rezultatelor cercetării rezidă în: delimitarea categoriilor funcție legislativă și competență legislativă a Parlamentului; demarcația clară între procesul legislativ și procedura legislativă; elucidarea deosebirilor procesului legislativ din Republica Moldova de bunele practici în domeniu ale altor state; identificarea etapelor procesului legislativ, inclusiv a procedurilor legislative.

Elemente inovaționale conțin recomandările autorului privind consacrarea în Constituția Republicii Moldova și în alte legi a dispozițiilor privind: asigurarea dreptului cetățenilor de a se implica în procesul legislativ, prin intermediul instituției inițiativei legislative, inclusiv a inițiativei optimizate de revizuire a Constituției; notificarea de către Parlament a tuturor subiecților cu drept de sesizare a Curții Constituționale despre disponibilitatea textului legii, semnat de Președintele Parlamentului pentru verificarea constituționalității acesteia; promulgare prin hotărâre a Parlamentului a legii reexaminată și adoptată de Parlament în cazul în care aceasta nu a fost promulgată repetat de Președintele Republicii Moldova; condiționarea numărului proiectelor pentru care Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului prin: caracterul lor urgent, reglementarea relațiilor din același domeniu de activitate, stabilirea normelor juridice de aplicare imediată și protejarea sau realizarea interesului public.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în fundamentarea științifică a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova prin argumentarea competențelor în materie, a etapelor și procedurilor pe care le implică, fapt ce a permis cunoașterea particularităților acestuia și propunerea de soluții în vederea optimizării, eficientizării și armonizării procesului legislativ la standardele europene și internaționale.

Semnificația teoretică. Rezultatele investigației sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituțional, la capitolul legiferare și proces legislativ, pot servi drept repere teoretice în cercetarea științifică ulterioară a procesului

legislativ, precum și în procesul didactic, ca suport teoretic în cadrul disciplinelor: drept constituțional și drept parlamentar.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării pot contribui la dezvoltarea unor noi investigații aplicative în domeniile dreptului public, în special a calității legii și a procesului legislativ, funcției legislative a statului și a Parlamentului, colaborării autorităților în procesul legislativ. Valoarea aplicativă a lucrării este determinată și de aplicabilitatea practică a propunerilor de modificare și completare a Constituției Republicii Moldova, Legii pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, Legii privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, precum și a altor acte normative conexe. Propunerile de lege ferenda pot fi luate în considerare de autoritățile publice la îmbunătățirea reglementării procesului legislativ.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: delimitarea categoriilor funcție legislativă și competență legislativă a Parlamentului; demarcația clară între procesul legislativ și procedura legislativă; identificarea etapelor procesului legislativ, inclusiv a procedurilor legislative; elucidarea deosebirilor procesului legislativ din Republica Moldova de bunele practici în domeniu ale altor state și propunerea soluțiilor pentru optimizarea, eficientizarea și armonizarea acestuia la standardele europene și internaționale.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute pot fi utilizate la revizuirea legislației în domeniu, inclusiv la nivel constituțional, la optimizarea activității de legiferare a Parlamentului, precum și la eficientizarea procesului legislativ. Facultatea de drept a Universității Libere Internaționale din Moldova utilizează rezultatele științifice obținute în cadrul cercetării în procesul de studii la predarea cursului „Drept constituțional al Republicii Moldova”.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost examinate în ședințele Centrului Cercetări Juridice precum și a Seminarului Științific de profil din cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Majoritatea concluziilor și recomandărilor autorului pe marginea subiectului cercetării se regăsesc în conținutul articolelor publicate în reviste științifice de profil (Revista Națională de Drept, Legea și Viața, Jurnalul Juridic Național: teorie și practică), au fost aprobate în cadrul unor importante forumuri științifice naționale și internaționale, după cum urmează: „Apărarea drepturilor omului”, 26 octombrie 2017, Universitatea de Stat din Comrat; „Mecanisme de protecție a drepturilor omului”, 5 decembrie 2017, Academia de Administrare Publică; „Teoria și practica administrării publice”, 17 mai 2018, Academia de Administrare Publică.

Publicații. La tema tezei au fost publicate 9 lucrări științifice, cu un volum total de 6,88 coli de autor, dintre care 6 articole în reviste științifice de profil (4,35 c.a.) și 3 comunicări la forumuri științifice naționale și internaționale (2,53 c.a.).

Volumul și structura tezei. Volumul tezei constituie 151 pagini, inclusiv 122 pagini de text de bază. Teza este structurată în funcție de scopul cercetării și obiectivele trasate și cuprinde: *Introducerea* – care inserează o argumentare a actualității temei cercetate și a inovației științifice a acesteia; *trei capitole* – în care sînt studiate aspectele fundamentale ce țin de dezvoltarea detaliată a scopului și obiectivelor enunțate în introducere; *concluzii generale și recomandări* – ce inserează ideile generalizatoare formulate ca rezultat al investigațiilor desfășurate și propunerile de lege ferenda, inclusiv aportul autorului la soluționarea problemei științifice importante; *bibliografia* –

reprezintă suportul documentar și doctrinar al tezei, fiind constituit din 256 surse; *anexă* – adevărul care probează implementarea rezultatelor cercetării științifice.

Cuvinte-cheie: lege, legiferare, competență de legiferare, funcție legislativă, proces legislativ, procedură legislativă, parlament, etapele procesului legislativ, inițiativă legislativă, promulgare.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1, intitulat *Analiza situației în domeniul cercetării reglementării juridice a procesului legislativ*, cuprinde, în primul rând, o trecere în revistă a cercetătorilor care au fost preocupați de problema procesului legislativ și a diferitor aspecte ale acesteia.

Respectiv, în paragraful întâi (*1.1. Reglementarea juridică a procesului legislativ ca subiect de cercetare doctrinară*) se propune o apreciere a gradului de cercetare științifică a procesului legislativ atât în doctrina autohtonă, cât și în cea străină (nemijlocit românească și rusească), fiind enumerate cele mai relevante lucrări publicate în domeniu.

Astfel, se constată că problema legiferării și a procesului legislativ a suscitat un viu interes în arealele științifice respective, acesta putând fi atestat la nivelul mai multor ramuri ale științei juridice, precum: teoria generală a dreptului și statului, dreptul constituțional, dreptul parlamentar și logistica formală/tehnica legislativă.

Practic, cele mai generale abordări ale instituției elaborării dreptului/legii se conțin în toate *lucrările de teorie generală a dreptului*, semnate de cei mai distinși cercetători români: Ceterchi I., Craiovan I., Djuvara M., Dogaru I., Dănișor D.C., Dănișor Gh., Humă I., Popa C., Voicu C., Vonică R.P., Drăganu T., etc; ruși: Алексеев С.С., Марченко М.Н., Пиголкин А.С., Корельский В.М., Перевалов В.Д. etc.; și autohtoni: Avornic Gh., Baltag D. etc. Principalele momente elucidate în aceste lucrări țin de: elaborarea și sistematizarea dreptului, activitatea normativă și principiile ei, tehnica juridică și tehnica legislativă, structura logico-juridică și tehnico-legislativă a actului normativ, tehnica modificării și completării actelor normative, stilul și limbajul actelor normative, tehnica sistematizării actelor normative etc.

Cu mult mai profund, problema legiferării și a organismelor care o realizează este reflectată în domeniul dreptului constituțional, accentul fiind pus în special pe analiza acesteia prin prisma normelor constituționale. În acest sens, se impun *manualele de drept constituțional* ale celor mai de vază constituționaliști contemporani români: Deleanu I. (Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român: tratat, 2001), (Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român: tratat, 2003), Instituții și proceduri instituționale – în dreptul român și în dreptul comparat, București, 2006); Drăganu T. (Drept constituțional și instituții politice. Vol. I., 1993 și Vol. II., 1998); Ionescu C. (Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc. Vol. II., 2001), Principii fundamentale ale democrației constituționale, 2001, Tratat de drept constituțional contemporan, 2003), Muraru I. și Tănăsescu E.S. (Drept constituțional și instituții politice, 2001, Drept constituțional și instituții politice. Vol. II., 2009), Bădescu M. (Drept constituțional și instituții politice, 2001), Iancu Gh. (Drept constituțional și instituții politice, 2007), Muraru I., Constantinescu M. (Studii constituționale, 1995) etc.; ruși: Авакьян С.А. (Конституционное право России, 2007); Баглай М.В. (Конституционное право

Российской Федерации, 2000); Б.Л. Страшун (Конституционное (государственное) право зарубежных стран, 1996) etc.; autohtoni: Guceac I. (Curs elementar de drept constituțional, 2004); Arseni A., Ivanov V., Suholitco L. (Drept constituțional comparat, 2003); Arseni A. (Drept constituțional și instituții politice. Vol. II., 2014); Cârnaț T. (Drept constituțional, 2010) etc.

În cea mai mare parte, problema legiferării și a procesului de realizare a acesteia se regăsește reflectată în compartimentele dedicate Parlamentului ca organism al suveranității naționale, în cadrul cărora se pune accentul cu precădere asupra funcțiilor acestuia, printre care – funcția legislativă, precum și asupra modalităților de exercitare a acesteia. În același timp, unele elemente din materia legiferării sunt expuse și în capitolele dedicate Șefului de stat, Guvernului și Curții Constituționale, în special fiind vorba despre competențele acestora de a se implica în procesul legislativ alături de Parlament. Evident, abordările sunt realizate prin prisma normelor constituționale care reglementează statutul acestor autorități în sistemul statal și a competențelor lor în domeniu.

Prezintă interes în context și *culegerile de comentarii a Constituției*, atât a Republicii Moldova, cât și a României, semnate de constituționaliști consacrați, și anume: Constituția României, comentată și adnotată de Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G., 1997; Constituția României comentată și adnotată de Constantinescu M., Deleanu I., Iorgovan A., Muraru I., Vasilescu F., Vida I., 1992; Constituția României revizuită (comentarii și explicații) de Constantinescu M., Iorgovan A., Muraru I., Tănăsescu E. S., 2004; Constituția României. Comentariu pe articole de Muraru I., Tănăsescu E., 2008; Constituția Republicii Moldova. Comentariu, 2012 de Negru B., Osmochescu N., Smochină A., Creangă I., Popa V., Cobăneanu S., Zaporojan V., Țurcan S., Șterbeț V., Armeanic Al., Pulbere D. etc. Acestea reprezintă lucrări fundamentale în materie de interpretare a normelor constituționale ce reglementează puterea legislativă a statului, funcția legislativă a Parlamentului, statutul acestuia de unică autoritate legiuitoare, competența legislativului, executivului și jurisdicției constituționale în materia procesului legislativ. Valoarea științifică a acestora este accentuată pe alocuri de faptul că autorii trasează diferite paralele cu normele constituționale, autoritățile publice, instituțiile și procedurile din alte sisteme de drept.

O atenție distinctă merită în ordinea dată de idei și știința dreptului parlamentar. Cu lucrări remarcabile de *drept parlamentar* se impun în acest sens: Popa V. (Drept parlamentar, 1999); Arseni, A. (Drept parlamentar, 2015); Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. (Tratat de teorie și practică parlamentară, 2001); (Drept parlamentar, 1994); Muraru I., Constantinescu M. (Drept parlamentar românesc, 1999); Constantinescu M., Amzulescu M. (Drept parlamentar, 2001); Enache M. (Controlul parlamentar, 1998); Булаков О.Н. (Двухпалатный парламент Российской Федерации, 2003), Парламентское право Российской Федерации, 2004), (Современный парламент: теория, мировой опыт, российская практика, 2005); Хабриева Т.Я. (Парламентское право России. М, 2003) etc. Evident, publicațiile semnate de autorii citați sunt axate în mod special pe statutul Parlamentului și al membrilor acestuia, funcțiile legislativului, formele de organizare și desfășurare a activității acestuia, inclusiv legislativă etc. Ele cuprind atât o analiză a normelor constituționale în domeniu, cât și o dezvoltare pe măsură a normelor cuprinse în diferite acte legislative, precum și regulamente parlamentare.

Aspecte particulare din activitatea legislativă a parlamentelor atestăm și în alte

publicații relevante elaborate de: Muraru I., Constantinescu M. (Ordonanța Guvernamentală: doctrină și jurisprudență, 2000); Oniga T. (Delegarea legislativă, 2009), Valea D.C. (Controlul constituționalității inițiativelor legislative ale cetățenilor în România, 2012); Țurcan S. (Reglementarea constituțională a participării autorităților executive la procesul legislativ, Chișinău, 2003), (Delegarea legislativă ca procedură excepțională de substituie, 2003), Unele considerații teoretice privind ordonanța guvernamentală, 2004); Balmuș V., Lungeanu N. (Delegarea: dimensiuni legale și doctrinare, 2009); Costachi Gh., Hlipcă P. (Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept, 2010 și 2011); Postolache I.N. (Raporturile stat-cetățean în România și Republica Moldova, 2013) etc.

Fără a diminua valoarea deosebită a publicațiilor citate, se atrage atenția că cele mai aprofundate cercetări în materia legiferării și a procesului legislativ, au fost realizate în domeniul *legisticii formale*, care potrivit specialiștilor români, reprezintă o veritabilă ramură de drept formată din norme de tehnică legislativă și norme de procedură legislativă. Cei mai de văz specialiști în materie care s-au impus cu contribuții științifice relevante sunt: Mrejeru I. (Tehnică legislativă, 1979), Zlătescu V.D. (Introducere în legistica formală. Tehnică legislativă, 1996); Vida I. (Legistică formală. Introducere în tehnica și procedura legislativă, 2000), (Legistica formală. Introducere în tehnica și procedura legislativă, 2012); Grigore M. (Tehnică normativă, 2009) etc.

Lucrările semnate de acești autori cuprind studii integrate în materie de proces legislativ, deoarece sunt axate atât pe dezvoltarea standardelor tehnico-legislative în domeniul creării legilor, cât și pe aspectele de procedură pe care le implică inevitabil acest proces, ambele momente fiind la fel de importante pentru realizarea eficientă de către stat a funcției sale legislative. Sub acest aspect, lucrările citate au format practic nucleul dur al suportului doctrinar pe care ne-am realizat cercetarea de față.

În ce privește doctrina autohtonă, se constată că în comparație cu celelalte două areale științifice, aceasta este prea puțin preocupată de problema procesului legislativ în afara studiilor deja menționate. Situația este caracteristică atât materiei legisticii formale, cât și a dreptului parlamentar și constituțional. Vorbind concret de materia legisticii formale, se menționează cu regret că preocupările științifice la acest capitol se încadrează doar în limitele teoriei generale a dreptului, studii în materie fiind foarte puține, lipsind cu desăvârșire lucrările cu caracter monografic.

Dincolo de aceasta, totuși trebuie să recunoaștem semnificația unor lucrări în materie, precum notele de curs semnate de către B. Negru și V. Cojocaru (Tehnică legislativă, 1996); I. Postu (Rolul și importanța tehnicii legislative în ascensiunea calității reglementării relațiilor sociale, 2003); Balmuș V. (Derogarea și excepția în doctrină și în legislația națională, 2015); teza de doctor în drept elaborată de L. Buga (Tehnică legislativă penală, 2016), etc.

Apreciind în ansamblu studiile enunțate, cu precădere a celor realizate de către cercetătorii autohtoni, putem constata că problematica procesului legislativ practic, până acum, nu a constituit subiect de cercetare monografică. Lucrările publicate la acest capitol abordează destul de sumar și fragmentar aspecte distincte ale procesului legislativ, ceea ce nu permite conturarea unei imagini de ansamblu a acestei instituții de drept constituțional, de altfel, foarte importantă în statul de drept.

Paragraful doi (*1.2. Determinantele interesului științific față de reglementarea juridică a procesului legislativ*) este consacrat elucidării celor mai importante premise care practic justifică interesul științific față de problema procesului legislativ.

Desigur, prima și cea mai importantă premisă în acest sens rezidă în valoarea legii pentru societate și ordinea din cadrul acesteia. Astfel, se atrage atenția că în perioada contemporană actele normative reprezintă cea mai activ utilizată formă a dreptului, dată fiind capacitatea lor de reglementare centralizată, generalizată și în dinamică a relațiilor sociale, precum și potențialul acestora de a transmite clar și accesibil regulile de drept la conștiința participanților relațiilor sociale. Mai mult, anume *legea* este cea care stă la baza vieții juridice și a dezvoltării juridice a societății contemporane [33, p. 3]. Pe cale de consecință, acest rol condiționează importanța și necesitatea studierii științifice a esenței actelor normative și, mai ales, a regulilor și modalităților de elaborare și sistematizare a acestora [13, p. 8].

Evident, pentru a-și îndeplini cu succes acest rol decisiv, legea trebuie să corespundă unor cerințe, standarde în procesul elaborării sale, altfel spus a *normelor tehnicii legislative* (reglementate în linii generale în *Constituția Republicii Moldova* [12] și detaliate în *Legea cu privire la actele normative*) [27], din numărul cărora, o semnificație distinctă o au *principiile legiferării*.

Pe de altă parte, se recunoaște că un impact distinct asupra calității și eficienței legii o are și respectarea standardelor ce privesc nemijlocit *procesul legislativ* și regulile de desfășurare a acestuia [6, p. 24]. Responsabilitatea în acest caz, în cea mai mare parte, îi revine Parlamentului ca subiect central al procesului legislativ. Strâns legat de acest moment, în doctrină s-a cristalizat în ultimul timp problema sporirii eficienței activității parlamentare, pornind de la procedurile acestuia.

Pornind de la faptul că toate momentele enunțate prezintă o importanță distinctă în calitate de premise pentru interesul științific manifestat față de procesul legislativ, se conchide că, la moment, este absolut necesară o fundamentare științifică a procesului legislativ în vederea identificării condițiilor în care acesta ar putea să se desfășoare eficient și să se soldeze cu adoptarea de legi care să se bucure de legitimitate în societate.

Spre finele capitolului întâi, în baza studierii literaturii de specialitate, se face o analiză comparativă a situației existente în domeniu, se formulează problema de cercetare și direcțiile de soluționare a ei. În final, se argumentează scopul tezei și obiectivele principale pentru atingerea acestuia.

Capitolul 2, cu genericul *Legiferarea și procesul legislativ: competențe, particularități și principii*, este axat pe câteva aspecte importante în materie, precum: analiza legiferării și a funcției legislative a statului în vederea identificării rolului Parlamentului în cadrul acesteia, analiza funcției legislative a Parlamentului și a competenței sale legislative, urmărindu-se scopul de a le elucida particularitățile ce le delimitează; studierea procesului legislativ și a procedurii legislative ca categorii distincte și cercetarea principiilor ce domină materia legiferării în scopul accentuării rolului lor în asigurarea calității procesului legislativ.

Paragraful întâi (*2.1. Legiferarea - funcție legislativă a statului*) este consacrat cu precădere fenomenului legiferării și funcției legislative a statului în vederea aprecierii esenței și importanței acestora în activitatea statului. Paragraful este structurat în trei subparagrafe, fiecare fiind axat pe câte un aspect important după cum urmează.

Pentru început, este dezvăluită esența legiferării ca activitate. Accentul principal se pune pe identificarea esenței legiferării în contextul activității de elaborare a actelor normative, precizându-se că aceasta este orientată, în special, spre crearea

legilor – acte normative aflate în fruntea ierarhiei izvoarelor de drept [17, p. 62], moment ce o determină ca fiind o *activitate legislativă*.

Privită în ansamblul său, *legiferarea* se prezintă a fi o activitate destul de complexă. Din punctul de vedere al *conținutului*, ea presupune cunoașterea și aprecierea realității sociale prin prisma reglementării juridice, sintetizarea esenței deciziei (juridice) legislative, conceptualizarea și transpunerea acesteia în norma juridică. Sub aspect *formal*, această activitate este una organizată, implicând mai multe operațiuni și proceduri obligatorii (precum inițiativa legislativă, dezbateră proiectului de lege, adoptarea legii și publicarea acesteia), desfășurate într-o anumită consecutivitate.

În fine, se subliniază că scopul principal al activității de *legiferare*, constă nu numai în adoptarea cu o anumită regularitate a diferitor legi, dar și în asigurarea renovării permanente, perfecționării întregului sistem de legi ce funcționează în cadrul statului [39, p. 9-10]. Respectiv, se conchide că pentru înțelegerea esenței și particularităților acestei *activități* este necesară o scurtă reflecție asupra teoriei funcțiilor statului, întrucât *legiferarea* și *procesul legislativ* pot fi explicate doar „prin prisma *funcției legislative* a statului” [35, p. 59].

Compartimentul (*Funcția legislativă a statului*) este în mod logic consacrat funcției legislative a statului, urmărindu-se scopul de a reliefa esența acesteia și specificul ei în contextul celorlalte funcții ale statului. În cele din urmă, pornind de la valoarea juridică a *legii*, cât și de la semnificația deosebită a activității de elaborare a ei pentru stat, se conchide că *legiferarea* și implicit *funcția legislativă* a statului a fost atribuită în competența exclusivă a parlamentelor în calitatea lor de autorități reprezentative supreme în stat. De aici, este evident faptul că cercetarea conceptului de *legiferare* și a *funcției legislative* a statului implică inevitabil și necesitatea abordării *funcției legislative* a Parlamentului prin intermediul căreia aceasta se realizează.

Pe cale de consecință, următorul compartiment (*Rolul Parlamentului în realizarea funcției legislative a statului*) este axat pe analiza funcției legislative a Parlamentului și a rolului acestuia în realizarea legiferării.

Chiar de la bun început se menționează că, în prezent, este general recunoscut că titularul dreptului de a exercita *funcția legislativă* a statului este Parlamentul [16, p. 20], acesta reprezentând *puterea legislativă*, fiind *unicul organ legiuitor* în stat. Mai mult, se atrage atenția că realizarea acestei *funcții* este o prerogativă a Parlamentului (în sensul de „împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate” acestuia).

În continuare, este abordat un aspect problematic, destul de intens discutat în doctrină și anume calitatea de organ deliberativ al Parlamentului, ceea ce presupune recunoașterea funcției deliberative a acestuia ca fiind primordială. În rezultatul analizei ideilor expuse în literatura de specialitate se conchide asupra faptului că funcția legislativă este cea mai importantă funcție a Parlamentului în detrimentul funcției deliberative. Mai mult, se ajunge la concluzia că o asemenea funcție nu poate fi recunoscută Parlamentului, întrucât adoptarea deciziilor de către Parlament are loc în contextul exercitării funcției sale legislative, iar deliberarea constituie doar o metodă folosită nu doar de către forul legislativ, dar și de toate autoritățile colegiale [5, p. 32-33].

Paragraful doi (2.2. *Competența de legiferare a Parlamentului și limitele acesteia*) cuprinde un studiu aprofundat asupra competențelor Parlamentului în materie legislativă urmărindu-se și identificarea limitelor acestora. Dat fiind faptul că o asemenea problematică include în sine mai multe aspecte importante, paragraful a fost structurat în câteva compartimente axate în mod corespunzător pe subiecte distincte.

Compartimentul (*Funcția legislativă versus competența de legiferare*) este dedicat abordării comparative a funcției legislative și a competenței legislative, cu scopul delimitării acestor categorii, întrucât în doctrină uneori acestea se confundă [29, p. 122].

După o scurtă analiză a opiniilor doctrinare, se conchide că *funcția legislativă* a Parlamentului nu poate fi redusă la *competența de legiferare*, întrucât pentru exercitarea funcției în cauză, Parlamentul este investit la nivel constituțional (și nu numai) cu anumite *competențe* (care pot fi numite *competențe legislative*) [5, p. 34], de unde și definiția *competenței legislative* a Parlamentului – „totalitatea împuternicirilor acestuia pentru adoptarea legilor” [9, p. 140].

Astfel, *competența legislativă* a Parlamentului rezultă din prevederile constituționale și legislative și se realizează printr-un amplu *proces legislativ*, ce implică pregătirea, inițierea, elaborarea și adoptarea actelor legislative prin intermediul unei succesiuni de activități [2, p. 27]. În ceea ce privește termenul de *funcție legislativă*, se consideră că acesta trebuie interpretat ca prerogativa forului reprezentativ suprem al poporului, stabilită de Constituție, de a reglementa în mod primar orice categorie de relații sociale, în timp ce noțiunea de *competență de legiferare* cuprinde mai multe atribuții în domeniu, reglementate de Constituție și alte legi, exercitate în cadrul amplului proces de creare a legilor.

Dincolo de recunoașterea unei asemenea activități legislative complexe în sarcina Parlamentului, în doctrină, în ultimul timp, tot mai mult se atrage atenția la problema *limitelor competenței legislative* a acestuia. Altfel spus, se încearcă a se aprecia dacă această autoritate are o competență legislativă nelimitată, fie totuși ea se încadrează în anumite limite. Propunându-se în continuare o abordare a acestei probleme, se consideră necesar mai întâi de a se invoca unele momente din materia dreptului constituțional comparat referitoare la clasificarea parlamentelor în funcție de competența legislativă a acestora.

Respectiv, subparagraful următor (*Tipologia parlamentelor în funcție de competența de legiferare*) este consacrat exclusiv clasificării parlamentelor în funcție de competența legislativă a acestora, cu exemplificarea concretă a fiecărui tip de parlament.

Pornind de la categoriile parlamentelor recunoscute în doctrină (parlamente *cu competență absolut nelimitată; cu competență absolut limitată* și *cu competență relativ limitată* [40, p. 247] sau *parlamente cu competențe nelimitate; cu competențe limitate* și *parlamente consultative*) [48, p. 280-281] se conchide că Parlamentul Republicii Moldova face parte din categoria parlamentelor cu competență determinată (deci, și limitată), întrucât *Constituția Republicii Moldova* și *Legea privind actele legislative* stabilesc concret atribuțiile acestuia în materia legiferării [2, p. 27].

În contextul abordării limitelor competenței legislative a Parlamentului (*Limitele competenței/funcției legislative a Parlamentului*), inițial se subliniază că Parlamentul nu partajează funcția legislativă cu nici un alt subiect de drept, întrucât el este unicul titular al acesteia (idee ce corespunde și poziției Curții Constituționale a RM) [25]. Ulterior, în baza analizei conceptului de „adoptare a legilor” (care redă practic esența funcției legislative a Parlamentului), se conchide că complexitatea activității de creare a legilor determină implicarea diferitor subiecți la diferite etape ale acesteia, prin exercitarea unor drepturi/competențe concrete, reglementate de lege, care însă nu afectează nici într-un fel rolul principal al Parlamentului în activitatea de elaborare și adoptare a legii ca organ legislativ suprem al statului, deoarece doar acesta examinează proiectele de legi atribuindu-le forța juridică de lege.

Participarea și concurența mai multor autorități ale statului la procesul legislativ se prezintă astfel drept *limite ale exercitării funcției legislative* a Parlamentului, limite ce rezultă din însăși noțiunea de lege, care în funcție de conținutul lor, sunt clasificate în limite materiale și limite procedurale. *Limitele materiale* constituie acele prevederi constituționale care determină obiectul de reglementare a diferitelor categorii de legi ca acte juridice normative ale Parlamentului, iar *limitele procedurale* se referă la acele reguli, instituții constituționale prin care însăși Constituția impune (sau face posibilă) „partajarea” exercitării funcției legislative a statului. Deci, sub aspect instituțional, în desfășurarea activității legislative a statului sînt implicați asemenea subiecți, precum [20, p. 57; 15, p. 427]: șeful statului, Guvernul, Curtea Constituțională și electoratul (cetățenii).

Pornind de la aceste momente se conchide că Parlamentul este titularul exclusiv al funcției/puterii legislative în baza principiului separației puterilor în stat, dar totodată, partajează competențele legislative cu alte autorități în vederea realizării principiului colaborării ramurilor puterii. Din altă perspectivă, se susține că autoritatea legii depinde de calitatea Parlamentului de a fi unicul titular al funcției legislative, dar calitatea, eficiența și legitimitatea acesteia depinde de exercitarea competențelor legislative de către diferiți subiecți de drept.

În continuare, atenția este focalizată pe problema diminuării activității legislative a Parlamentului (*Diminuarea activității de legiferare a Parlamentului*), care potrivit cercetătorilor se desfășoară în două direcții importante [43, p. 230-231]: *pierderea dreptului la inițiativă legislativă și creșterea continuă a legislației delegate*. După expunerea lor succintă, se conchide că dacă prima direcție se justifică într-o oarecare măsură de caracterul specializat al executivului (cu întregul sistem al administrației publice), atunci creșterea continuă a legislației delegate prezintă pericolul de a atenta la prerogativa exclusivă a Parlamentului de a fi unica autoritate legiuitoare în stat.

În opinia altor cercetători, o consecință directă a diminuării activității de legiferare a Parlamentului a fost recunoașterea faptului că Parlametele moderne nu mai dețin monopolul asupra activității de legiferare, întrucât exercițiul acesteia poate fi transferat de către forul legislativ, în anumite condiții, Guvernului [30, p. 102-104]. Totodată, în exercitarea funcției legislative, Parlamentul colaborează cu alte autorități publice (Guvernul și șeful statului), precum și cu cetățenii, acestora fiindu-le recunoscut dreptul de inițiativă legislativă [16, p. 20], moment apreciat ca o diminuare semnificativă a rolului Parlamentului de a fi unicul titular al funcției legislative a statului.

Acest moment practic a justificat studierea în următorul compartiment (*Delegarea legislativă*) a instituției delegării legislative.

Unii cercetătorii consideră că prin prisma delegării legislative, statele lumii pot fi divizate în cele care: nu admit intervenția legislativă a Guvernului, în afara unei abilitări parlamentare; este permisă delegarea legislativă în afara unei abilitări parlamentare, în baza unor prevederi constituționale care o acceptă pentru situații excepționale; este permisă delegarea legislativă în starea de urgență, reglementată juridic expres și necesită o intervenție legislativă imediată [10, p. 261]. Deosebirile dintre cele trei situații se explică, în principal, prin faptul că în primul caz – cel al delegării legislative intermediare de Parlament – intervențiile legislative pentru situații excepționale sunt reglementate prin intermediul unei instituții juridice specifice dreptului constituțional, în virtutea căreia transferul unor atribuții specifice

legislativului este opera legiuitorului, a cărui voință este exprimată într-o lege de abilitare, potrivit căreia Guvernul poate emite acte normative similare legii, într-un anumit interval de timp și în anumite materii predeterminate [10, p. 261-262].

Pe de altă parte, Parlamentul poate legifera în orice domeniu al vieții sociale, întrucât este unica autoritate legiuitoare și forul reprezentativ suprem al poporului, ceea ce îi conferă prerogativa de a îmbrăca într-o formă normativă voința suverană a națiunii. Cu toate acestea, în regimurile politice în care la nivel constituțional nu s-a stabilit un anumit domeniu de reglementare rezervat forului legislativ (cum este bunăoară cazul Congresului SUA și al Parlamentului Franței), practica parlamentară a conturat un echilibru între prerogativele legislative ale Parlamentului și puterea de reglementare a Guvernului [26, p. 211].

În opinia noastră, delegarea legislativă nu provoacă o diminuare semnificativă a rolului Parlamentului de a fi unicul titular al funcției legislative a statului întrucât, „punctul de vedere al Parlamentului este decisiv în privința definitivării și votării legii”, ceea ce-i menține rolul principal în realizarea funcției legislative a statului. Abilitarea Guvernului de a adopta acte normative cu forță de lege nu trebuie să fie o regulă, ci o excepție, determinată de condiții concrete, expres reglementate de Constituție și alte acte normative ale Parlamentului.

Compartimentul *Angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului* este dedicat cercetării procedurii speciale conform căreia proiectul de lege nu mai urmează procedura legislativă ordinară prevăzută de Regulamentul Parlamentului, acesta fiind supus unei dezbateri strict politice, având drept consecință menținerea sau demiterea Guvernului prin retragerea încrederii acordate de Parlament. Autorul cercetează jurisprudența consistentă, în acest context, a Curții Constituționale a Republicii Moldova [23, 73-76]. Astfel, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională Legea nr. 184 din 27 august 2011 privind modificarea și completarea unor acte legislative, ca fiind adoptată cu încălcarea procedurii de adoptare. Argumente în acest sens au fost prezentate și de Academia de Științe a Moldovei: „(...) Curtea acceptă argumentul Academiei de Științe a Moldovei (§ 38 supra), însă după cum a fost relevat mai sus (§ 57 supra), termenul prevăzut de articolul 106¹ din Constituție curge din momentul prezentării în plenul Parlamentului a proiectului de lege asupra căruia Guvernul își angajează răspunderea, care urmează să aibă loc după intrarea în vigoare, în modul prevăzut de lege, a hotărârii Guvernului de angajare a răspunderii sale în fața Parlamentului. În acest mod, promulgarea și publicarea Legii nr. 184 la 27 august 2011, la distanța de 1 zi de la publicarea Hotărârii Guvernului în Monitorul Oficial (26 august 2011), a avut loc cu încălcarea termenului constituțional prevăzut pentru depunerea moțiunii de cenzură” [21].

„Deși la prima vedere posibilitatea angajării răspunderii nu este supusă nici unei condiții, oportunitatea și conținutul inițiativei rămânând teoretic la aprecierea exclusivă a Guvernului, acest lucru nu poate fi absolut. (...) Or, prevederile art. 106¹ din Constituție reglementează expres o excepție de la regula instituită prin dispozițiile constituționale ale art. 60, aceasta nefiind de natură a înlătura Parlamentul de la îndeplinirea rolului său, întrucât procedura asumării răspunderii de către Guvern se derulează în fața Parlamentului și se desfășoară sub supravegherea și controlul forului legislativ suprem, care are la îndemână, în virtutea prevederilor constituționale, dreptul de a demite Guvernul prin inițierea și dezbaterrea unei moțiuni de cenzură. Acceptarea ideii potrivit

căreia Guvernul își poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în mod discreționar, oricând și în orice condiții ar echivala cu transformarea acestei autorități în autoritate publică legiuitoare, concurentă cu Parlamentul. Astfel, eludarea principiilor și criteriilor enunțate de către Curte la angajarea răspunderii de către Guvern poate determina încălcarea normelor constituționale” [24, §53, §56-58].

„Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului pentru mai multe proiecte de legi în același timp, cu condiția ca acestea să aibă un caracter stringent, necesar, să reglementeze într-o singură sferă de importanță socială majoră și să fie puse în aplicare imediat” [20, §39].

În opinia dr. Țurcan S. „Guvernul își poate angaja răspunderea asupra propriilor proiecte de legi ordinare și organice și asupra celor ce parvin de la alte entități ce dispun de dreptul de inițiativă legislativă, atât în cazul adoptării unor legi noi, cât și în cazul proiectelor de legi privind modificarea sau (și) completarea legilor în vigoare” [34, p. 56].

Considerăm că deși adoptarea proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului reprezintă o procedură de excepție în procesul legislativ, aceasta trebuie să respecte atât normele constituționale referitoare la legiferare, cât și rigorile tehnicii legislative.

În acest context, susținem, în mare parte, opinia prof. A. Arseni privind următoarele particularități ale angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului: „este o instituție a dreptului constituțional, fiind reglementată în exclusivitate de normele dreptului constituțional; o formă de colaborare între puterea executivă, reprezentată prin Guvern, și puterea legislativă – Parlament”; (...) „acordă Guvernului, printre altele, mijloacele necesare pentru realizarea programului de activitate asupra căruia a primit vot de încredere la investire. (...)

Proiectul de lege adoptat prin angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului poate fi în funcție de etapă și situație: a) restituirii Parlamentului de către președintele Republicii, cu motivația de rigoare; b) promulgării de către Președintele Republicii Moldova; c) la sesizarea controlului constituționalității legilor”[8, p. 6-7].

În baza doctrinei și jurisprudenței instanțelor de jurisdicție constituțională, constatăm că procedura de excepție – *angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului poate fi aplicată doar atunci când adoptarea proiectului de lege în procedură ordinară nu mai este posibilă, ori atunci când structura politică a Parlamentului nu permite adoptarea proiectului de lege. Mai mult, atunci când există o majoritate parlamentară care a format Guvernul (situația tipică a Republicii Moldova), adoptarea sub forma asumării răspunderii reprezintă o încălcare a competenței de legiferare a Parlamentului.*

Paragraful trei este consacrat principiilor legiferării (2.3. *Identificarea principiilor procesului legislativ*), urmărindu-se o analiză a semnificației pe care o au pentru procesul legislativ. Structural, cercetarea este axată pe două categorii importante de principii în domeniu: prima – principiile elaborării legilor, și a doua – principiile procesului legislativ, fapt prin care se accentuează o dată în plus că calitatea legislației (a legilor) depinde aproape în egală măsură de respectarea ambelor categorii de principii și, implicit, de respectarea standardelor atât la etapa elaborării proiectelor de legi, cât și la etapa adoptării lor.

În viziunea noastră, merită atenție următoarele principii:

1. **Principiul legalității** – este propriu atât procedurii de adoptare a actului normativ,

cât și conținutului acestuia. Legalitatea este un principiu constituțional obligatoriu, ce realizează ideea justiției sociale și democrației sub forma regimului politico-juridic, format grație metodei speciale de activitate a statului orientate spre respectarea și realizarea strictă și riguroasă a normelor dreptului în corespundere cu principiul subordonării, care exprimă și garantează voința poporului, a tuturor subiecților raporturilor juridice indiferent de statutul lor social. Astfel, activitatea de legiferare a Parlamentului trebuie să se desfășoare strict în corespundere cu competențele acestuia. Conținutul actelor legislative trebuie să corespundă idealurilor statului de drept și a societății civile, normelor și principiilor internaționale general recunoscute [14, p. 102-103].

2. **Principiul democratismului.** O direcție importantă de dezvoltare a sistemului politic al statului în etapa contemporană este participarea tot mai activă a cetățenilor în sfera de conducere a statului, inclusiv în procesul de legiferare. Acest fapt permite studierea mai completă și luarea în considerație în conținutul legilor a necesităților și intereselor diferitor păături sociale, grupuri ale populației, prin aceasta sporind calitatea legilor. O cale importantă de realizare a acestui principiu o constituie inițiativa legislativă [44, p. 115].

3. **Principiul transparenței** – constă din caracterul deschis al procesului legislativ, discutarea liberă a proiectelor de legi. La examinarea proiectelor e necesar să fie luate în considerație toate opiniile și propunerile chiar dacă sunt contradictorii. În mare parte, acest principiu se realizează prin intermediul ședințelor publice ale Parlamentului. Cu regret, Regulamentul Parlamentului nu dezvoltă prevederile art. 65 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, potrivit cărora ședințele Parlamentului sunt publice, nefiind clar sub ce formă se poate concretiza caracterul public al acestora [17, p. 63].

Totodată, deficiențe pot fi atestate și la capitolul transparenței conlucrării Parlamentului cu societatea civilă în cadrul activității de legiferare. În acest caz, este destul de evident că doar publicarea proiectelor de legi pe pagina web a Parlamentului nu numai că este insuficientă, dar și ineficientă atât timp cât se evită justificarea refuzului sau respingerii anumitor propuneri legislative parvenite din partea societății civile. Evident, că la acest capitol se cere a fi pus accentul pe dezvoltarea dialogului constructiv [17, p. 63] între subiecții implicați în procesul civil.

4. **Profesionalismul corpului de deputați.** În general, juriști specializați în redactarea unui act normativ sunt puțini, deoarece activitatea de redactare a legilor necesită competențe juridice speciale, bazate atât pe o excelentă înțelegere a metodologiei legislative, cât și pe o mare experiență în domeniul tehnicii de redactare. În același timp, nu trebuie ignorat faptul că preocupările de tehnică legislativă reclamă o cunoaștere aproape perfectă a dreptului sau cel puțin a ramurii în care operează, dublată, desigur, cu o informare cât mai completă asupra datelor culese în faza elaborării științifice. Ea este o îndeletnicire a juriștilor cu mulți ani de experiență pe tărâmul dreptului [11, p. 13].

5. **Principiul etapizării** – un principiu indispensabil procesului legislativ. Orice lege este elaborată și adoptată în mai multe etape. Important e ca în cadrul fiecărei etape proiectele de legi să fie examinate migălos și detaliat pentru a se ajunge la concluzii de natură să sporească calitatea și eficiența viitorului act legislativ [17, p. 64].

6. **Principiul reglementării „la pachet”** [47, p. 211]. Acest principiu presupune că momentul adoptării legii și cel al elaborării actelor normative inferioare care să

dezvolte prevederile acesteia sunt maximal apropiate în timp. Respectarea acestui principiu face ca legea să funcționeze eficient practic chiar de la adoptarea sa.

Generalizând asupra celor menționate, subliniem că întru justificarea semnificației deosebite a principiilor ce trebuie să guverneze procesul legislativ, cercetătorii accentuează destul de just că: „rolul legislației în garantarea și asigurarea drepturilor și libertăților omului este fundamentat de calitatea și conținutul legii, precum și de calitatea, profesionalismul, transparența și caracterul democratic al procesului legislativ” [28, p. 61].

Ultimul paragraf din capitolul doi *Procesul legislativ și procedura legislativă: distincții și particularități*) cuprinde o analiză profundă a unui alt aspect important al problematicii procesului legislativ. Este vorba de clarificarea teoretică a conceptelor de proces legislativ și procedură legislativă în vederea precizării distincției dintre ele și a conținutului fiecăruia. Interesul manifestat față de acest subiect este determinat în cea mai mare parte de faptul că în doctrina rusă se delimitează destul de clar conceptele în cauză, în timp ce în doctrina românească de cele mai multe ori acestea sunt folosite cu unul și același sens. Mai mult, cercetătorii români preferă utilizarea conceptului de procedură legislativă în locul celui de proces legislativ [1, p. 24; 5], în timp ce cercetătorii autohtoni nu precizează nimic în acest sens.

Complexitatea subiectului a determinat structurarea paragrafului în câteva compartimente, după cum urmează:

Compartimentul (*Proces și procedură: delimitări conceptuale*) a fost consacrat clarificării conceptelor generale de *proces* și *procedură*, pentru a accentua chiar de la început distincția netă între ele. Un moment important precizat în context este că, în cazul în care *procedura* se transpune în sfera juridică, ea încetează a fi un fenomen social și devine un fenomen juridic, deci o *procedură juridică* [45, p. 10; 42, p. 81], care desemnează „ordinea reglementată de lege de realizare a acțiunilor juridice, orientate spre atingerea unui rezultat juridic”. La rândul său, *procesul*, văzut inițial doar ca un fenomen social, mai dificil, dar, de asemenea, a fost recunoscut și în materie juridică, la moment, fiind unanim acceptată existența atât a procedurii juridice cât și a procesului juridic.

Ca o consecință logică a acestor reflecții, următorul compartiment (*Procesul juridic și procedura juridică*) este axat pe analiza comparativă a categoriilor de *proces juridic* și *procedură juridică*. În context, se stabilește că *procesul juridic* reprezintă activitatea subiecților de drept orientată spre asigurarea reglementării juridice a relațiilor sociale, iar *procedura juridică* – forma juridică reglementată de normele procesuale de realizare a acestei activități. *Procedura juridică* stabilește astfel, ordinea de realizare de către subiecții de drept a anumitor acțiuni juridice, totalitatea cărora formează *procesul juridic* [36, p. 23].

Fiind clarificată distincția dintre cele două categorii, în continuare se trece nemijlocit la trasarea demarcației între *procesul legislativ* și *procedura legislativă*. Pentru început, noțiunea de *proces legislativ* este raportată la noțiunea de *legiferare* (*Legiferarea și procesul legislativ*). În rezultatul analizei mai multor opinii expuse în doctrină se argumentează că *activitatea legislativă* (*de legiferare*) se materializează prin intermediul *procesului legislativ*, care cuprinde o serie de acțiuni, operațiuni și proceduri ce se desfășoară în cadrul diferitor nivele instituționale, prin succesiunea

mai multor etape distincte, riguros reglementate [5, p. 31]. De aici, se deduce că *procesul legislativ* reprezintă modalitatea tehnică de realizare a *legiferării*.

În următorul compartiment (*Procesul legislativ și procedura legislativă*), atenția este orientată în special asupra noțiunii de *procedură legislativă*, văzută în raport cu *procesul legislativ*. În concret, se specifică că activitatea organelor competente să adopte legile se materializează prin intermediul *procesului legislativ*, iar ordinea de înaintare a proiectelor de legi în organul legislativ, ordinea de examinare și adoptare a acestora reprezintă *proceduri juridice* reglementate de normele dreptului constituțional [38, p. 128]. Sub acest aspect, *procedura juridică de legiferare (procedura legislativă)* este văzută ca „un sistem de raporturi juridice în cadrul cărora există și se realizează dreptul de legiferare” [46, p. 2]. Prin urmare, se conchide că *procesul legislativ* se realizează prin mai multe *proceduri legislative*, care sub aspect juridic presupun *ordinea prestabilită (de un ansamblu de reguli/norme) de parcurgere a proiectelor de legi și alte acte legislative până la adoptare și intrare în vigoare* [37, p. 29; 5, p. 31].

Dat fiind faptul că aceste proceduri țin în special de activitatea Parlamentului ca organ legiuitor, în continuare se propune o abordare a procedurii legislative în contextul procedurilor parlamentare (*Procedura legislativă în contextul procedurilor parlamentare*), pentru a-i sublinia particularitățile și din această perspectivă. După o expunere a esenței și trăsăturilor procedurilor parlamentare, clasificarea acestora, se identifică categoria procedurilor parlamentare care fac parte din procesul legislativ cu indicarea tipologiei acestora, întâlnită atât în doctrina rusă, cât și în doctrina românească. Într-un final, se conchide că *procedura legislativă* parlamentară reprezintă totalitatea regulilor pentru pregătirea, dezbateră și votarea unui proiect de lege sau a unei propuneri legislative în Parlament.

Capitolul 3, cu genericul *Etapele procesului legislativ: reglementări juridice și jurisprudență*, este consacrat etapelor procesului legislativ, sub aspectul identificării acestora și determinării conținutului concret al fiecăreia.

După o scurtă trecere în revistă a opiniilor expuse în literatura de specialitate pe marginea etapizării procesului legislativ (*3.1. Tipologia etapelor procesului legislativ*), se argumentează necesitatea recunoașterii următoarelor etape ale procesului legislativ: *pre-parlamentară, parlamentară și post-parlamentară*. Fiecare dintre acestea dispune de un statut și trăsături distincte [41, p. 10], de un rol unic, decisiv pentru atingerea obiectivelor generale ale procesului legislativ [3, p. 506]. În schimb, împreună ele formează un *proces legislativ* unic, ce reflectă logica devenirii legii de la elaborarea proiectului până la adoptare și publicare.

Respectiv, următoarele paragrafe sunt dedicate dezvoltării acestor etape cu precizarea procedurilor pe care le cuprind. Prima etapă studiată este cea pre-parlamentară (*3.2. Etapa pre-parlamentară: conținut și deficiențe*), etapă ce în doctrina dreptului constituțional și parlamentar nu este întâlnită, fiind proprie în special domeniului legisticii formale. Potrivit constituționaliștilor, în sfera *procedurii legislative* intră doar acele operațiuni care sunt prevăzute de Constituție și regulamentele parlamentare [32, p. 210]. Deci, *procedura de elaborare a legilor* cuprinde doar operațiunile de care Parlamentul ia cunoștință direct, asupra cărora se pronunță prin votul său. Pornind de la această idee se conchide că cel puțin din punct de vedere constituțional, procesul legislativ nu poate fi redus la noțiunea de *procedură legislativă*, acesta fiind cu mult mai amplu și complex. Pe de altă parte, se atrage

atenția asupra faptului că prin prisma poziției enunțate mai sus trebuie să se facă o deosebire netă între inițierea procesului legislativ de către parlamentari și inițierea acestuia de către alți subiecți din afara legislativului, întrucât doar în primul caz suntem în prezența unei proceduri legislative (dat fiind faptul că elaborarea proiectului de lege se dispune prin hotărârea Parlamentului). Pentru a evita eventualele confuzii și interpretări eronate în acest sens, se conchide că procedura parlamentară (sau etapa parlamentară a procesului legislativ) se inițiază odată cu depunerea proiectului de lege la structura competentă a legislativului și se finalizează cu adoptarea legii de către Parlament, iar toate acțiunile premergătoare depunerii proiectului desemnează *etapa pre-parlamentară* a procesului legislativ (numită și etapă guvernamentală).

În contextul dezvoltării acțiunilor/activităților realizate în cadrul acestei etape (precum: *investigațiile științifice, elaborarea proiectului de act legislativ, avizarea și expertiza proiectului de act legislativ, consultarea publică a proiectului de act legislativ, definitivarea proiectului de act legislativ*), o atenție distinctă se atrage asupra subiecților implicați în realizarea acestora, în special, cetățenii și autoritățile cu competențe de avizare. Importanța aspectului dat este una relevantă mai ales ținând cont de principiile procesului legislativ care pun accentul atât pe democratizarea procesului (adică pe implicarea largă a cetățenilor în acest proces), cât și pe profesionalizarea acestuia (în cazul dat nefiind vorba doar de profesionalismul parlamentarilor, ci și de implicarea unor alți subiecți specializați în domeniu). Prin urmare, pe fondul identificării unor grave curențe în realizarea primului principiu, se argumentează necesitatea instituirii unui organ specializat în domeniul legiferării – Consiliul Legislativ, care să asigure buna desfășurare a procesului legislativ, precum și elaborarea și adoptarea unor legi de calitate.

Generalizându-se asupra etapei pre-parlamentare a procesului legislativ, se subliniază că aceasta este o etapă în care accentul este pus în special pe fundamentarea viitorului act legislativ, pe întocmirea textului acestuia și pe coordonarea lui atât cu o serie de autorități competente în materie, cât și cu cetățenii/societatea civilă. În pofida faptului că majoritatea specialiștilor nu recunosc caracterul oficial al etapei date, se argumentează că rolul acesteia nu poate fi contestat, întrucât în cadrul ei se fundamentează conținutul viitoarei reglementări și se asigură calitatea și legitimitatea acesteia.

Următorul paragraf abordează cea de-a doua etapă a procesului legislativ – etapa parlamentară (*3.3. Etapa parlamentară: trăsături și particularități*). După o scurtă caracterizare a acesteia, cu punctarea concretă a trăsăturilor sale juridice, se trece nemijlocit la principalele proceduri pe care le cuprinde.

Prima dintre procedurile acestei etape (subetape) este inițiativa legislativă (compartimentul *Inițiativa legislativă*), care practic declanșează întreg procesul în fața forului legislativ [18, p. 56; 3]. În contextul analizei acestei instituții se atrage atenția atât asupra dreptului la inițiativă legislativă, la subiecții acestuia, cât și la modalitățile de exercitare.

După o analiză detaliată a subiecților investiți de Constituție cu dreptul la inițiativă legislativă, se abordează un subiect destul de vehiculat în doctrina autohtonă și anume *dreptul la inițiativă legislativă*, care este recomandat și cetățenilor Republicii Moldova pe lângă dreptul la inițiativă constituțională. Acest drept, constituie de asemenea o modalitate de realizare a principiului democratizării în

cadrul procesului legislativ, ceea ce într-un final determină adoptarea de legi legitime, adică acceptate de cetățeni și societate.

Generalizându-se, se recomandă implicarea cetățenilor în procesul legislativ atât la etapa inițiativei legislative, cât și la cea de adoptare a legilor (în cele mai importante domenii ale organizării statului și a societății). În sfera revizuirii constituționale, se optează pentru exercitarea inițiativei populare în condiții ce corespund realității societății noastre, fiind absolut necesară neadmiterea restrângerii ilegale a acestui drept constituțional.

Ultima procedură importantă a etapei parlamentare analizată privește dezbaterea proiectului de lege și adoptarea legii (compartimentul *Dezbaterea proiectului de lege și adoptarea legii*). Apreciindu-se în mod deosebit importanța acesteia, se atrage atenția la fazele pe care le parcurge și anume lecturile. După o scurtă analiză a fiecărei lecturi se trasează o paralelă cu procedura specială de dezbatere și adoptare a legilor constituționale, procedură care în majoritatea statelor europene cunoaște particularități distincte față de procedura generală.

La final, generalizându-se asupra etapei parlamentare, se subliniază că aceasta este o etapă decisivă, deoarece: se desfășoară exclusiv în fața Parlamentului, implică o serie de proceduri parlamentare realizarea cărora conferă procesului legislativ un caracter ordonat, în cadrul ei sunt realizate competențele constituționale ale subiecților implicați în proces și cel mai important, proiectul de lege prin adoptare obține statutul de lege. Sub aspect comparativ, etapa parlamentară se deosebește de la stat la stat în funcție de modul de organizare a Parlamentului, în legislativele bicamerale aceasta fiind mai îndelungată și mai complexă sub aspectul procedurilor parlamentare derulate. Pe de altă parte, etapa dată se caracterizează prin aceea că este cea mai detaliat reglementată mai ales la nivelul regulamentelor parlamentare.

Ultimul paragraf al capitolului trei și al lucrării este dedicat celei de-a treia etape a procesului legislativ – etapa post-parlamentară (*3.4. Etapa post-parlamentară: reglementări normative și evoluții jurisprudențiale*), care potrivit cercetătorilor, cuprinde, în principal, procedurile de care depinde intrarea în vigoare a legii [29, p. 222].

În concret, această fază finală a procesului legislativ include în sine mai multe operațiuni juridice necesare pentru definitivarea acestuia. Printre acestea sunt enunțate: *promulgarea legii, verificarea constituționalității legii, reexaminarea legii de către Parlament și publicarea legii*. Respectiv, în continuare studiul este axat pe cercetarea acestor proceduri în detaliu.

În contextul analizei instituției promulgării legii se atestă o dilemă în legătură cu efectul juridic al acesteia. Astfel, în timp ce unele voci susțin că aceasta are semnificația înzestrării legii cu formulă obligatorie (*opinia separată a judecătorului constituțional N. Osmochescu*) [22], se optează pentru poziția altor constituționaliști [31, p. 722], în viziunea cărora promulgarea legii nu are nimic de-a face cu sancționarea legii, ea marcând doar finalizarea procesului legislativ în fața Parlamentului. Argumentele invocate țin în special de problema publicării legii, accentuându-se că odată ce legea nepublicată este considerată inexistentă, nu este nici o logică în a recunoaște că prin promulgare legea devine funcțională (activă și își produce efectele).

Strâns legată de problema promulgării legii este și controlul care poate fi exercitat asupra legii la această etapă. Până relativ recent, acest control în Republica Moldova putea fi exercitat exclusiv de către șeful statului, în rezultat acesta având

posibilitatea fie să promulge legea, fie să o restituie spre reexaminare Parlamentului. Prin jurisprudența Curții Constituționale [23], situația s-a schimbat, instanța dată recunoscând că la această etapă șeful statului are dreptul să solicite și controlul constituționalității din partea Curții Constituționale asupra legilor ce urmează a fi promulgate. Dat fiind faptul că în doctrină s-a susținut constant necesitatea implementării controlului de constituționalitate *a priori*, este de la sine înțeles că o asemenea novație prezintă o semnificație distinctă.

Practic ultima procedură legislativă care se poate în unele cazuri desfășura în fața Parlamentului este *reexaminarea legii*, fie la cererea șefului de stat, fie a Curții Constituționale. La acest capitol, în rezultatul analizei experienței altor state se stabilește că procedura reexaminării trebuie să se deosebească de procedura ordinară cel puțin sub aspectul votării și a majorității necesare pentru adoptarea repetată a legii.

Capitolul finalizează cu problema publicării și intrării în vigoare a legii, ca etapă finală a procesului legislativ. Respectiv, se atrage atenția că în cazul Republicii Moldova intrarea în vigoare a legii are loc în momentul publicării (dacă nu este prevăzută o altă dată), pe când în alte state, legile intră în vigoare fie în momentul promulgării, fie după trei zile de la publicare. Prin urmare, și la acest capitol procesul legislativ cunoaște particularități distincte în diferite sisteme de drept.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul cercetării aprofundate și complexe a reglementării juridice a procesului legislativ, venim cu următoarele concluzii generale:

1. Termenul *funcție legislativă* raportată la Parlament trebuie interpretat ca prerogativa forumului reprezentativ suprem al poporului, stabilită de Constituție, de a reglementa în mod primar orice categorie de relații sociale, în timp ce noțiunea de *competență de legiferare* cuprinde mai multe atribuții în domeniu, printre care examinarea și adoptarea proiectelor de legi etc. [5, p. 34].

2. Spre deosebire de *funcția legislativă* a Parlamentului noțiunea de *competență de legiferare*, cuprinde mai multe atribuții în domeniu, reglementate de Constituție și alte legi și exercitate în cadrul amplului proces de creare a legilor [5, p. 34].

3. Parlamentul Republicii Moldova face parte din categoria parlamentelor cu competență de legiferare determinată (deci, și limitată), întrucât Constituția Republicii Moldova și Legea-cadru în domeniu stabilesc concret atribuțiile acestuia în materia legiferării [2, p. 25].

4. Activitatea de legiferare se materializează în cadrul procesului legislativ, care cuprinde o serie de acțiuni, operațiuni și proceduri ce se desfășoară în cadrul diferitor nivele instituționale, prin succesiunea mai multor etape distincte, riguros reglementate [5, p. 31]. Astfel spus, procesul legislativ reprezintă modalitatea tehnică de realizare a legiferării.

5. Procesul legislativ: reprezintă un veritabil proces juridic, întrucât intermediază materializarea activității de legiferare a autorităților competente, imprimându-i o formă procesuală; desemnează o serie de acțiuni și operațiuni legislative ce se desfășoară în cadrul diferitor nivele instituționale, prin succesiunea mai multor etape distincte, reglementate sub formă de proceduri juridice [5, p. 31].

6. Procesul legislativ ca instituție juridică reprezintă forma procesuală a activității de legiferare, ce se realizează prin mai multe proceduri legislative, care

presupun o anumită ordine, prestabilită juridic, de parcurgere a proiectelor de acte legislative, de la inițiere până la adoptare și intrare în vigoare [7, p. 34-35].

7. Procesul legislativ se desfășoară nu doar în baza normelor de procedură legislativă, ci și în baza normelor tehnicii legislative (legisticii formale), care în ansamblul lor, vin să asigure atât ordinea de parcurgere a etapelor procesului legislativ, cât și atingerea scopului prestabilit – legii de calitate cu un impact pozitiv asupra dezvoltării societății. Un rol distinct în acest sens revine principiilor fundamentale ale procesului legislativ, scopul cărora este de a asigura eficiența procesului legislativ și calitatea actelor legislative [7, p. 35].

8. Obligativitatea respectării principiilor: legalității, transparenței, democratismului, profesionalismului corpului de deputați, etapizării și reglementării „la pachet” în procesul legislativ, asigură exercitarea competenței de legiferare a Parlamentului în condițiile și limitele stabilite de Constituție și alte legi [6, p. 29].

9. Divizarea (etapizarea) și succesiunea ordonată a etapelor este obiectiv necesară și deosebit de importantă pentru ordonarea și eficientizarea procesului legislativ, deoarece fiecare etapă are un anumit scop, un obiectiv bine determinat, de atingerea cărora, în mare parte, depinde calitatea și eficiența actelor legislative adoptate [4, p. 302].

10. Achiesăm la opinia doctrinară privind divizarea procesului legislativ în trei faze/etape majore consecutive (pre-parlamentară, parlamentară și post-parlamentară), care dispun de trăsături distincte, de un rol unic, decisiv pentru atingerea obiectivelor generale ale procesului legislativ. Considerăm că împreună aceste etape formează un proces legislativ unic, care reflectă logica devenirii legii de la elaborarea proiectului până la adoptare, promulgare și publicare [4, p. 302-303; 3, p. 505].

Considerăm că prin rezultatele științifice obținute a fost soluționată ***problema științifică importantă care rezidă în fundamentarea științifică a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova prin argumentarea competențelor în materie, a etapelor și procedurilor pe care le implică, fapt ce a permis cunoașterea particularităților acestuia și propunerea de soluții în vederea optimizării, eficientizării și armonizării procesului legislativ*** conform standardelor europene și internaționale.

Soluționarea problemei științifice importante, precum și elucidarea jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova și României, cadrul normativ și bunele practici europene (ale țărilor baltice, Poloniei, dar și a Uniunii Europene în ansamblu) ***au permis formularea:***

A. anumitor recomandări:

1. Aducerea în concordanță a dispozițiilor privind competența subiecților care pot iniția elaborarea proiectelor de acte normative din Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797/1996 cu prevederile Constituției Republicii Moldova, Legii nr. 100/2017 cu privire la actele normative, Legii nr. 136/2017 cu privire la Guvern, Legii nr. 344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), Legii nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria), ale altor acte normative, precum și eventuala republicare a Regulamentului Parlamentului, condiționată de modificarea și completarea substanțială a acestuia.

2. Armonizarea procesului legislativ din Republica Moldova la rigorile europene prin stabilirea în norme constituționale a unor „numere minime, degresiv proporționale” ale semnatarilor care susțin inițiativa legislativă (cetățenească), ar

permite cetățenilor din Republica Moldova să utilizeze un instrument al democrației participative și să propună modificări legislative concrete în domeniile reglementate prin legi organice și ordinare. Mai mult, considerăm că proporționalitatea stabilită de Uniunea Europeană în privința numărului minim de semnături în susținerea inițiativei cetățenești ar putea fi aplicată normelor constituționale privind inițiativa de revizuire a Constituției Republicii Moldova.

B. propuneri de lege ferenda, în vederea consolidării și perfecționării reglementării procesului legislativ în Republica Moldova:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, republicată (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016) se completează după cum urmează:

a) articolul 73 se completează după cuvintele „Dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia” cu sintagma „și unui număr de cel puțin 85000 de cetățeni cu drept de vot, care trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 5000 de semnături în sprijinul acestei inițiative”;

b) articolul 74 se completează:

cu alineatul (3¹) cu următorul cuprins:

„(3¹) Odată cu semnarea legii adoptate Președintele Parlamentului notifică toți subiecții cu drept de sesizare a Curții Constituționale despre disponibilitatea textului legii pentru exercitarea dreptului în cauză, înainte ca legea să fie publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”;

cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

„(5) În cazul în care Președintele Republicii Moldova nu promulgă legea reexaminată și adoptată de Parlament în termen de cel mult 2 săptămâni de la data înregistrării legii în Aparatul Președintelui, aceasta se promulgă prin hotărârea Parlamentului.”;

c) articolul 106¹ se completează cu alineatul (1¹) cu următorul cuprins:

„(1¹) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului pentru un proiect sau mai multe proiecte de legi în același timp, dacă acestea au un caracter urgent, reglementează relații din același domeniu de activitate și stabilesc norme juridice de aplicare imediată, pentru a asigura protejarea sau realizarea interesului public”;

d) articolul 141 alineatul (1):

- litera a) se modifică și va avea următorul cuprins:

„a) un număr de cel puțin cel puțin 170000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot, dacă aceștia provin din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele au fost înregistrate cel puțin 10000 de semnături în sprijinul acestei inițiative”;

- se completează cu litera a¹) cu următorul cuprins:

„a¹) cel puțin o zecime din numărul cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, dacă aceștia provin din peste jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în unele din ele au fost înregistrate mai puțin de 10000 de semnături în sprijinul acestei inițiative”;

e) articolul 143 alineatul (2) se completează după cuvintele „propunerea se consideră nulă” cu următoarele cuvinte: „, cu excepția cazurilor când inițiativa a fost înaintată conform articolului 141 alineatul (1) litera a) și litera a¹) din Constituție. În

aceste cazuri proiectul de lege cu privire la modificarea Constituției se supune unui referendum republican”.

2. Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, nr. 797 din 02.04.1996 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 50 din 07.04.2007), cu modificările și completările ulterioare;

a) articolul 14 se completează cu litera f¹) cu următorul cuprins:

„f¹) semnează hotărârile adoptate de Parlament cu privire la promulgarea legilor nepromulgate de Președintele Republicii Moldova după reexaminarea de către Parlament;”;

b) articolul 73 se completează cu alineatul (2) cu următorul cuprins:

„(2) Odată cu semnarea legii adoptate Președintele Parlamentului notifică toți subiecții cu drept de sesizare despre disponibilitatea textului legii pentru a sesiza Curtea Constituțională înainte ca aceasta să fie publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.”;

c) articolul 74 se completează cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

„(5) În cazul în care Președintele Republicii Moldova nu promulgă legea adoptată și reexaminată de Parlament, în termenul prevăzut de alineatul (4) din prezentul articol, aceasta se promulgă prin hotărârea Parlamentului.”;

d) articolul 119:

alineatul (2) se modifică și se completează și va avea următorul cuprins:

„(2) Angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului se declară prin hotărâre a Guvernului, care se prezintă Parlamentului după publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova atât a textului hotărârii de Guvern, cât și a textului integral anexat al programului, al declarației de politică generală sau al proiectului de lege.”;

se completează cu alineatul (2¹) cu următorul cuprins:

„(2¹) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului pentru un proiect sau mai multe proiecte de legi în același timp, dacă acestea au un caracter urgent, reglementează relații din același domeniu de activitate și stabilesc norme juridice de aplicare imediată, pentru a asigura protejarea sau realizarea interesului public.”;

3. Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale nr. 173 din 06.07.94 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.183-185/653 din 10.10.2008), cu modificările și completările ulterioare, articolul 1:

în alineatul (1) după cuvintele „Legile, promulgate de Președintele Republicii Moldova” se completează cu cuvintele „sau de Parlament”;

la alineatul (2) sintagma „Legile promulgate de Președintele Republicii Moldova și decretele pentru promulgarea acestora se remit de către Președinte” se substituie cu sintagma „Legile promulgate de Președintele Republicii Moldova sau de Parlament și decretele sau hotărârile Parlamentului pentru promulgarea acestora se remit de către Președinte Republicii Moldova sau Președintele Parlamentului”.

BIBLIOGRAFIE

1. ARNĂUT V. Procesul legislativ și procedura legislativă (Partea I). În: *Legea și Viața*, 2017, nr. 11, p. 24-28;
2. ARNĂUT V. Competența legislativă a Parlamentului și limitele acesteia. În: *Legea și Viața*, 2017, nr. 9, p. 22-28.
3. ARNĂUT V. Dreptul cetățenilor la inițiativă legislativă. În: *Защита прав человека, Materialele conferinței științifice din 26.10.2017, desfășurată în cadrul Universității de Stat din Comrat. Comrat*, 2017, p. 505-519.
4. ARNĂUT V. Etapele procesului legislativ. În: *Mecanisme de protecție a drepturilor omului, Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională din 05.12.2017, Academia de Administrare Publică. Chișinău: AAP*, 2017, p. 293-303.
5. ARNĂUT V. Legiferarea și funcția legislativă a Parlamentului. În: *Supremația Dreptului*, 2017, nr. 4, p. 29-35
6. ARNĂUT V. Principiile legiferării – factor de asigurare a calității legislației. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2017, nr. 2, p. 24-49.
7. ARNĂUT V. Procesul legislativ și procedura legislativă (Partea a II-a). În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 12, p. 31-35.
8. ARSENI A. Angajarea răspunderii guvernului - metodă de „intervenție în funcția legislativă a statului. În: *Revista Națională de Drept*, 2016. nr. 5. p. 2-7.
9. ARSENI A., IVANOV V., SUHOLITCO L. *Drept constituțional comparat. Chișinău: CEP USM*, 2003. 295 p.
10. BALMUȘ V., LUNGEANU N. *Delegarea: dimensiuni legale și doctrinare. Chișinău: Tipografia A.Ș.M.*, 2009, 376 p.
11. BUGA L. Cu privire la tehnica legislativă și activitatea de legiferare. În: *Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы, Международная научно-практическая конференция, 28-29 марта 2014 г. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipogr. Cetatea de Sus)*, p. 13-15.
12. *Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 republicată. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.*
13. COSTACHI Gh., GAGIU E. Reflecții asupra valorii legislației și a calității legii. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 10, p. 7-11.
14. COSTACHI Gh., HLIPCĂ P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept. Ediția a II-a, revăzută. Chișinău: S.n., 2011 (Î.S. F.E.-P. Tipografia Centrală). 664 p.*
15. COSTACHI Gh., HLIPCĂ P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept. Monografie. red. șt. I. Guceac, C. Murzea Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2010 (Tipografia Universității Transilvania din Brașov). 624 p.*
16. ENACHE M. *Controlul parlamentar. Iași: Polirom, 1998, 260 p.*
17. GAGIU E. Legiferarea și principiile desfășurării acesteia într-un stat de drept. În: *Revista Națională de Drept*, 2011, nr. 9, p. 62-64
18. GRIGORE M. *Tehnica normativă. București: C.H. Beck, 2009, 472 p.;*
19. HLIPCĂ P. Activitatea legislativă a statului: esență și particularități. În: *Legea și Viața*, 2008, nr. 9, p. 56-58.
20. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 5 din 02.03.2016 pentru interpretarea articolului 106/1 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova (angajarea răspunderii Guvernului) (Sesizarea nr.24b/2015). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 134-139/40, 20.05.2016.*
21. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 22.12.2011 privind controlul constituționalității Legii nr. 184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 28a/2011). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-12/3, 13.01.2012.*
22. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 3 din 28.02.1996 Cu privire la interpretarea art. 74 alin. (1) și (2), art. 93 alin. (2) și art. 143 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16/184, 14.03.1996.*
23. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 9 din 14.02.2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (Sesizarea nr. 52b/2013). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-79/9, 01.04.2014.*
24. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.11 din 13.05.2015 pentru controlul

- constituționalității unor hotărâri ale Guvernului privind angajarea răspunderii asupra unor proiecte de legi și a legilor adoptate prin angajarea răspunderii (Sesizările nr.16a/2015 și 17a/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 224-233/14, 21.08.2015.
25. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.31 din 10.11.97 cu privire la interpretarea art. 61 alin. (2) și (3), art. 63 alin. (1), (2) și (3), art. III din Titlul VII „Dispoziții finale și tranzitorii” din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.77-78/33, 27.11.1997.
 26. IONESCU C. Principii fundamentale ale democrației constituționale. București: Lumina Lex, 2001. 248 p.
 27. Legea cu privire la actele normative nr. 100 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldov nr. 7-17/34, 12.01.2018.
 28. MARIAN O. Drepturile și libertățile omului prin prisma legislației și a procesului legislativ. În: Statutul juridic al persoanei: conținut și garanții: studii științifice. Chișinău: S.n., 2017, p. 51-62.
 29. MURARU I., CONSTANTINESCU M. Drept parlamentar românesc. București: Actami, 1999, 448 p.
 30. MURARU I., CONSTANTINESCU M. Studii constituționale. București: Actami, 1995, 208 p.
 31. MURARU I., TĂNĂSESCU E. Constituția României. Comentariu pe articole. București: C.H. Beck, 2008. 1508 p.
 32. MURARU I., TĂNĂSESCU E. S. Drept constituțional și instituții politice. Ed. a 13-a. Vol. II. București: C.H. Beck, 2009. 304 p.
 33. POSTU I. Rolul și importanța tehnicii legislative în ascensiunea calității reglementării relațiilor sociale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2003. 158 p.
 34. ȚURCAN S. Reglementarea constituțională a participării autorităților executive la procesul legislativ. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2003, 193 p.; ȚURCAN S. Reglementarea constituțională a participării autorităților executive la procesul legislativ, autoreferatul tezei de doctor în drept, Chișinău, 2003, 22 p.
 35. VARGA A. Constituționalitatea procesului legislativ. Monografie. București: Hamangiu, 2007, 351 p.
 36. ВАНЬКОВ А.В. Понятие и сущность юридического процесса. В: Вестник Восточно-сибирского Института Министерства Внутренних Дел России, 2010, №4 (55), с. 20-24.
 37. ВЫСТРОПОВА А.В. Парламентское право России. Учебное пособие. Волгоград, 2001. 92 с.
 38. ИСАЕВ Э.Е. Юридический процесс и юридическая процедура. В: Вестник Московского университета МВД России, 2011, № 9, с. 127-130.
 39. КОКОТОВ А.Н. Законодательная деятельность и парламентский законодательный процесс в РФ. В: Российский Юридический Журнал, 2006, № 3, с. 7-19.
 40. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо и Л.М. Энтина. Москва: Норма, 2004, 832 с.
 41. КОТЕЛЕВСКАЯ И. В. Информация и законодательный процесс. В: Советское государство и право, 1990, №9. с. 8-15.
 42. ЛАНГ П.П. Правовая процедура и юридический процесс (теоретико-правовой аспект). В: Современные проблемы права и управления. 5-я Международная научная конференция (Тула, 18-19 сентября 2015 г): сборник докладов. Институт законовещения и управления Всероссийской полицейской ассоциации. Тула: Папирус, 2015, с. 80-85.
 43. МИШИН А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Издание 10-е. Москва: Юстицинформ, 2003, 512 с.
 44. ПОЛЕНИНА С.В. Законотворчество в Российской Федерации. Москва: Институт государства и права РАН, 1996. 146 с.
 45. СЕРОУС А.В. Особенности парламентских процедур в законодательных (представительных) органах государственной власти субъектов Российской Федерации. В: Известия высших учебных заведений. Уральский регион, 2011, №1. с. 8-13.
 46. СТАРИЛОВ Ю.Н. Административный процесс в системе современных научных представлений об административной юстиции. В: Государство и право, 2004, № 6, с. 2-13.
 47. ТАЛЯНИН В.В. Качество закона как фактор повышения «социальной престижности» правовой законности. Вестник Нижегородского Университета им. Н. И. Лобачевского, Серия Право. Государство и Право: итоги XX века, 2001, №1. с. 209-212.
 48. ЧИРКИН В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. 3-е изд. Москва: Юристъ, 2003, 622 с.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

1. Articole în diferite reviste științifice

1.1. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

1.1.1. **ARNĂUT V.** Principiile legiferării – factor de asigurare a calității legislației. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2017, nr. 2, p. 24-49 (0,84 c.a.) (Categoria C) ISSN 2345-1130

1.1.2. **ARNĂUT V.** Competența legislativă a Parlamentului și limitele acesteia. În: Legea și Viața, 2017, nr. 9, p. 22-28 (0,94 c.a.) (Categoria C) ISSN 1810-309X

1.1.3. **ARNĂUT V.** Procesul legislativ și procedura legislativă (Partea I). În: Legea și Viața, 2017, nr. 11, p. 24-28 (0,51c.a.) (Categoria C) ISSN 1810-309X

1.1.4. **ARNĂUT V.** Procesul legislativ și procedura legislativă (Partea a II-a). În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 12, p. 31-35 (0,64 c.a.) (Categoria C) ISSN 1811-0770

1.2. în alte reviste științifice

1.2.1. **ARNĂUT V.** Legiferarea și funcția legislativă a Parlamentului. În: Supremația Dreptului, 2017, nr. 4, p. 29-35 (0,74 c.a.) ISSN 2345-1971

1.2.2. **ARNĂUT V., COSTACHI Gh.** Procedura legislativă în contextul procedurilor parlamentare. În: Supremația Dreptului, 2017, nr. 5, p. 14-20 (0,68 c.a.) ISSN 2345-1971

2. Articole în culegeri științifice

2.1. culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale

2.1.1. **ARNĂUT V.** Dreptul cetățenilor la inițiativă legislativă. În: Защита прав человека, materialele conferinței științifice internaționale din 26 octombrie 2017, Universitatea de Stat din Comrat. Comrat, 2018, p. 505-519 (1,15 c.a.) ISBN 978-9975-3000-2-5.

2.1.2. **ARNĂUT V.** Controlul exercitat asupra legii înainte de promulgare. În: Teoria și practica administrării, materiale ale conferinței științifice internaționale din 17 mai 2018, Academia de Administrare Publică. Chișinău: AAP, 2018, p. 357-363 (0,67 c.a.) ISBN 978-9975-3019-7-8.

2.2. culegeri de lucrări ale conferințelor naționale

2.2.1. **ARNĂUT V.** Etapele procesului legislativ. În: Mecanisme de protecție a drepturilor omului, materiale ale mesei rotunde cu participare internațională din 6 decembrie 2017, Academia de Administrare Publică. Chișinău: AAP, 2018, p. 293-303 (0,71 c.a.) ISBN 978-9975-71-978-0.

ADNOTARE

Arnău Veronica. Procesul legislativ: reglementări naționale și aspecte de drept comparat, teză de doctor în drept, Chișinău, 2019

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 256 titluri, 122 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: lege, legiferare, competență de legiferare, funcție legislativă, proces legislativ, procedură legislativă, parlament, etapele procesului legislativ, inițiativă legislativă, promulgare.

Domeniul de studiu: drept constituțional.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei rezidă în efectuarea cercetării științifice aprofundate în vederea fundamentării științifice a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova, identificării particularităților, optimizării, eficientizării și armonizării acestuia conform standardelor europene și internaționale. Pentru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare:** analiza legiferării ca funcție legislativă a statului și reliefa rolului Parlamentului în cadrul realizării acestora; examinarea funcției legislative și a competenței de legiferare a Parlamentului, în vederea trasării distincției dintre ele și identificării limitelor acestora; definirea categoriilor de proces legislativ și procedură legislativă pentru reliefa esenței lor și a particularităților ce le delimitează; cercetarea principiilor ce domină materia legiferării, în scopul accentuării rolului lor în asigurarea calității procesului legislativ; analiza etapizării procesului legislativ în diferite sisteme de drept, în vederea identificării principalelor etape ale acestuia; stabilirea conținutului și a procedurilor pe care le implică etapa pre-parlamentară, parlamentară și post-parlamentară a procesului legislativ.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Originalitatea științifică se datorează cercetărilor științifice complexe consacrate expres reglementării procesului legislativ și generalizării viziunilor doctrinale, argumentării poziției autorului asupra celor mai importante aspecte ale acestei problematice. Noutatea științifică a rezultatelor cercetării rezidă în: delimitarea categoriilor funcție legislativă și competență legislativă a Parlamentului; demarcația clară între procesul legislativ și procedura legislativă; elucidarea deosebirilor procesului legislativ din Republica Moldova de bunele practici în domeniu ale altor state; identificarea etapelor procesului legislativ, inclusiv a procedurilor legislative. Elemente inovatoare conțin recomandările autorului privind consacrarea în Constituția Republicii Moldova și în alte legi a dispozițiilor privind: asigurarea dreptului cetățenilor de a se implica în procesul legislativ, prin intermediul instituției inițiativei legislative, inclusiv a inițiativei optimizate de revizuire a Constituției; notificarea de către Parlament a tuturor subiecților cu drept de sesizare a Curții Constituționale despre disponibilitatea textului legii, semnat de Președintele Parlamentului pentru verificarea constituționalității acesteia; promulgare prin hotărâre a Parlamentului a legii reexaminată și adoptată de Parlament în cazul în care aceasta nu a fost promulgată repetat de Președintele Republicii Moldova; condiționarea numărului proiectelor pentru care Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului prin: caracterul lor urgent, reglementarea relațiilor din același domeniu de activitate, stabilirea normelor juridice de aplicare imediată și protejarea sau realizarea interesului public.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în fundamentarea științifică a reglementării juridice a procesului legislativ din Republica Moldova prin argumentarea competențelor în materie, a etapelor și procedurilor pe care le implică, fapt ce a permis cunoașterea particularităților acestuia și propunerea de soluții în vederea optimizării, eficientizării și armonizării procesului legislativ standardelor europene și internaționale.

Semnificația teoretică. Rezultatele investigației sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituțional privind legiferarea și procesul desfășurării acesteia, pot servi drept repere teoretice în cercetarea științifică ulterioară a procesului legislativ, precum și în procesul didactic, ca suport teoretic în cadrul disciplinelor: drept constituțional și drept parlamentar.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării pot contribui la dezvoltarea unor noi investigații în domeniile dreptului public, în special a calității legii și a procesului legislativ, funcției legislative a statului și a Parlamentului, colaborării autorităților în procesul legislativ. Propunerile de lege ferenda pot fi luate în considerare de autoritățile publice la îmbunătățirea reglementării procesului legislativ.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute pot fi utilizate la revizuirea legislației în domeniu, inclusiv la nivel constituțional, la optimizarea activității de legiferare a Parlamentului, precum și la eficientizarea procesului legislativ. Facultatea de Drept a Universității Libere Internaționale din Moldova utilizează rezultatele științifice obținute în cadrul cercetării în procesul de studii la predarea cursului „Drept constituțional al Republicii Moldova”.

SUMMARY

Arnaut Veronica. Legislative process: national regulations and aspects of comparative law. PhD thesis in law; Chisinau, 2019

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 256 titles, 122 pages of scientific text. The scientific results are published in 9 scientific papers.

Keywords: law, legislation, legislative competence, legislative function, legislative process, legislative procedure, parliament, stages of the legislative process, legislative initiative, promulgation.

Field of study: constitutional law.

The purpose and objectives of the thesis. The purpose of the thesis resides in carrying out the in-depth scientific research in order to scientifically substantiate the legal regulation of the legislative process in the Republic of Moldova, identifying its particularities, optimizing, streamlining and harmonizing it according to European and international standards. In order to achieve this purpose, the following research targets were drawn: to analyze the lawmaking and legislative function of the state and to highlight the role of Parliament in their achievement; to examine the legislative function and legislative power of Parliament to draw the difference between them and identify their limits; to define the categories of legislative process and legislative procedure in order to highlight their essence and particularity that delimits them; to investigate the principles that rule the matter of lawmaking in order to emphasize their role in ensuring the quality of the legislative process; to analyze the stage of the legislative process in different legal systems in order to identify the main stages of the process; to identify the content and procedures involved in the pre-parliamentary, parliamentary and post-parliamentary stage of the legislative process.

The scientific novelty of the obtained results. Scientific originality is due to the complex scientific researches expressly devoted to the regulation of the legislative process and to the generalization of doctrinal visions, argumentation of the author's position on the most important aspects of this issue. The scientific novelty of the research results lies in: delimitation of the categories of legislative function and the legislative competence of the Parliament; the clear demarcation between the legislative process and the legislative procedure; elucidation of the differences in the legislative process in Republic of Moldova from other countries's good practices in the field; identification of the stages of the legislative process, including legislative procedures. The innovative elements contain the author's recommendations regarding the establishment in the Constitution of the Republic of Moldova and other laws of the provisions on: insurance for the citizens right to get involved in the legislative process through the institution of the legislative initiative, including the optimized revision of the Constitution; notification by the Parliament of all subjects entitled to refer the Constitutional Court to the availability of the law text, signed by the President of Parliament in order to verify its constitutionality; promulgation, by Parliament's decision, of the reviewed and adopted by the Parliament law, in case if it has not been repeatedly promulgated by the President of the Republic of Moldova; conditionality on the number of projects for which the Government can assume its accountability in front of Parliament by: the project's urgent nature, the regulation of relationships from the same field of activity, the establishment of legal provisions for the immediate enforcement and protection or achievement of the public interest.

The important scientific problem solved resides in the scientific substantiation of the legislative process in Republic of Moldova, by the competences argumentation in the field, the stages and the procedures involved, which allows to know its particularities and to propose solutions in order to optimize, streamline and harmonize the legislative process to European and international standards.

Theoretical significance. The results of the investigations carried out, are beneficial to the continuous development of the theory of constitutional law regards lawmaking and the legislative process. can serve as theoretical references in the subsequent scientific research of the legislative process, as well as in the didactic process as theoretical support within the disciplines: constitutional law and parliamentary law.

Application value of the paper. The research results can contribute to the development of new investigations in the fields of public law, in particular to the quality of the law and the legislative process, to the state's and Parliament's legislative function, to the authorities cooperation within the legislative process. The practical value of the paper is also determined by the practical applicability of the proposals for amending and supplementing the Constitution of the Republic of Moldova, the Law on the Adoption of the Parliament's Rules of Procedure, the Law on Publication and Entry into Force of Official Documents, and other related normative acts. Proposals for the „lex ferenda” might be taken in consideration by public authorities in order to improve the regulation of the legislative process.

Implementation of scientific results. The results obtained can be used for the review of the legislation in the field, including the one at constitutional level, to optimize Parliament's legislative work, and to streamline the legislative process. The Law Faculty of the Free International University of Moldova uses the scientific results obtained within the research in the teaching process of the course „Constitutional Law of the Republic of Moldova”.

АННОТАЦИЯ

Ариэут Вероника. *Законодательный процесс: национальное регулирование и сравнительно-правовой аспект*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Кишинэу, 2019

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 256 названий, 122 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах.

Ключевые слова: закон, законотворчество, законодательная компетенция, законодательная функция, законодательный процесс, законодательная процедура, парламент, этапы законодательного процесса, законодательная инициатива, промульгирование.

Область исследования: конституционное право.

Цель исследования заключается в проведении углубленного научного исследования для научного обоснования правового регулирования законодательного процесса в Республике Молдова, выявления его особенностей, оптимизации, повышения его эффективности и его гармонизации в соответствии с европейскими и международными стандартами.

Задачи исследования: анализ законотворчества как законодательной функции государства и повышение роли Парламента в их реализации; изучение законодательной функции и законодательной компетенции Парламента с целью выявления различий между ними и идентификации их пределов; определение типов законодательных процессов и законодательных процедур с целью выделения их сущности и особенностей, которые их определяют; исследование принципов законотворчества, с целью повышения их роли в обеспечении качества законодательного процесса; анализ этапизации законодательного процесса в различных правовых системах с целью определения его основных этапов; определение содержания и процедур, задействованных на предпарламентском, парламентском и постпарламентском этапах законодательного процесса.

Научная новизна полученных результатов. Научная оригинальность обусловлена комплексными научными исследованиями, посвященными непосредственно регламентированию законодательного процесса и обобщении доктринальных взглядов, аргументации авторской позиции по наиболее важным аспектам этого вопроса. Научная новизна результатов исследования заключается в: разграничении законодательных функций и законодательной компетенции Парламента; четкой демаркации между законодательным процессом и законодательной процедурой; выявлении отличий законодательного процесса Республики Молдова от передового опыта других стран в этой области; определение этапов законодательного процесса, в том числе законодательных процедур. Новаторские элементы содержат рекомендации автора относительно введения в Конституцию Республики Молдова и в других законах положений об: обеспечении права граждан на участие в законодательном процессе посредством института законодательной инициативы, включая оптимизированную инициативу по пересмотру Конституции Республики Молдова; уведомление парламентом всех субъектов, имеющих право обращения в Конституционный суд, о доступности текста закона, подписанного председателем Парламента, для проверки его конституционности; промульгирование Парламентом пересмотренного и принятого закона, если он не был промульгирован во второй раз Президентом Республики Молдова; зависимости количества проектов, за которые правительство может взять на себя ответственность перед Парламентом от: их неотложного характера, регулирования отношений в одной и той же сфере деятельности, установлении правовых норм для немедленного осуществления и защиты или реализации общественных интересов.

Решенная важная научная проблема заключается в научном обосновании правового регулирования законодательного процесса в Республике Молдова путем обоснования компетенций в данной области, этапов и процедур, с ними связанных, что позволяет познать его характеристики и разработать решения для оптимизации, повышения его эффективности и гармонизации законодательного процесса в соответствии с европейскими и международными стандартами.

Теоретическое значение. Результаты исследования могут быть полезны для непрерывного развития теории конституционного права в области законодательства и законодательного процесса, могут служить теоретическим ориентиром в последующих научных исследованиях законодательного процесса, а также в дидактическом процессе в качестве дополнительной теоретической основы для дисциплин: конституционное право и парламентское право.

Прикладная значимость. Результаты исследования могут способствовать развитию новых прикладных исследований в области публичного права, в частности, в отношении качества закона и законодательного процесса, законодательной функции государства и Парламента, взаимодействия органов власти в законодательном процессе. Практическая ценность документа определяется также практической применимостью предложений о внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Молдова, Закона о принятии Регламента Парламента, Закона о публикации и вступлении в силу официальных документов и других смежных нормативных актов. Предложения *de lege ferenda* могут быть рассмотрены государственными органами для улучшения регулирования законодательного процесса.

Внедрение научных результатов. Полученные результаты могут быть использованы для пересмотра законодательства в этой области, в том числе на конституционном уровне, для оптимизации законодательной деятельности Парламента и оптимизации законодательного процесса. Юридический факультет Международного Свободного Университета Молдовы использует научные результаты, полученные в ходе исследования, в процессе преподавания курса «Конституционное право Республики Молдова».

ARNĂUT Veronica

**PROCESUL LEGISLATIV: REGLEMENTĂRI NAȚIONALE
ȘI ASPECTE DE DREPT COMPARAT**

Specialitatea: 552.01. – Drept constituțional

Autoreferat al tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 22.03.2019

Formatul hârtiei A4

Hârtie offset. Tipar digital.

Tiraj 100 ex.

Coli de tipar: 2,0

Comanda nr. 14

Tipografia PRINT-CARO

str. Astronom Nicolae Donici 14, mun. Chișinău, MD-2049

tel.: (022) 85-33-86